

College voor Examen

BEELDENDE VAKKEN HAVO

Syllabus centraal examen 2012

November 2010

Verantwoording:

© 2010 College voor Examens, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Inhoud

VOORWOORD	4
1. INLEIDING	5
2. EXAMENSTOF VAN CENTRAAL EXAMEN EN SCHOOLEXAMEN	6
3. SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE	7
3.1 TOELICHTING OP DE EINDTERMEN	7
3.2 INDIEN NODIG EEN SPECIFICATIE	8
3.2.1 <i>Centraal examen</i>	8
3.2.2 <i>Stofbeperking</i>	8
3.3 TOELICHTING OP OPBOUW EN BEVRAGING	9
3.3.1 <i>Opbouw</i>	9
3.3.2 <i>Bevraging met voorbeelden</i>	9
4. HET CENTRAAL EXAMEN	13
4.1 ZITTINGEN CENTRAAL EXAMEN	13
4.2 VAKSPECIFIEKE REGELS CORRECTIEVOORSCHRIFT	13
4.3 HULPMIDDELEN	13
BIJLAGE 1. EXAMENPROGRAMMA TEKENEN, HANDVAARDIGHEID, TEXTIELE VORMGEVING HAVO	14
BIJLAGE 2. BEGRIPPENLIJST	15

Voorwoord

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma. Het examenprogramma geldt tot nader order.

Het College voor Examens (CvE - voorheen CEVO¹) geeft in een syllabus, die in beginsel jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan de syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten, bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computerexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

Ten aanzien van de syllabus is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar hun aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2012. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2013 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld. Het CvE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs. In de syllabi 2012 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2011 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2012 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan zo nodig ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cve.nl of aan CvE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Examens,
Drs. H.W. Laan

---

¹ Op 1 oktober 2009 is de CEVO (Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven) opgegaan in het CvE. De CEVO bestaat niet meer, maar besluiten van de CEVO, onder meer over de syllabi, blijven van kracht zolang deze niet herzien zijn door het CvE.

1. Inleiding

Het examenprogramma tekenen, handvaardigheid en textiele vormgeving havo is geglobaliseerd ten opzichte van het oorspronkelijke programma. In essentie verandert het programma niet, maar het schoolexamen krijgt een grotere interpretatievrijheid en het centraal examen kan - waar nodig - worden gespecificeerd en geactualiseerd door het CvE. In deze syllabus geven we een toelichting op de eindtermen voor zover ze betrekking hebben op het centraal examen (CE).

2. Examenstof van centraal examen en schoolexamen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Tabel: Examenstof beeldende vakken havo in CE en SE

Domein	CE	moet in SE	mag in SE
Domein A Vaktheorie			
Subdomein A1: Beschrijven, onderzoeken en interpreteren	X		X
Subdomein A2: Beschouwen	X		X
Domein B Praktijk		X	
Domein C Oriëntatie op studie en beroep.		X	

3. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

Dit hoofdstuk geeft in paragraaf 3.1 een toelichting op de eindtermen die betrekking hebben op het CE (domein A Vaktheorie). In 3.2 staat een toelichting op de vermelding in het examenprogramma dat **het CvE indien nodig** een specificatie bekend maakt van de examenstof van het centraal examen. Daarin speelt het begrip 'thema' een rol. Ook wordt ingegaan op de stofbeperking voor het CE. **In paragraaf 3.3 wordt ingegaan op opbouw van het centraal examen en de manier waarop de eindtermen worden bevroegd.**

3.1 Toelichting op de eindtermen

In domein A staan de eindtermen:

1. Beschrijven, onderzoeken en interpreteren
2. Beschouwen

Subdomein A1: Beschrijven, onderzoeken en interpreteren

Wat wordt er van de kandidaat verwacht? De kandidaat is in staat kenmerkende aspecten van de voorstelling en vormgeving van beeldend werk van kunstenaars en vormgevers waar te nemen en te benoemen. Hij kan het beeldend werk van kunstenaars en vormgevers beschrijven, onderzoeken en interpreteren. Daarvoor is nodig: kennis van en inzicht in de geschiedenis van de beeldende kunst, **architectuur en vormgeving** en enige bekendheid met verschillende visies op **deze gebieden**.

Verschillen in visie komen aan het licht bij vergelijkingen van kunst en cultuur in verschillende tijdperken. Een aandachtspunt is het westerse karakter dat veelal in kunsthistorische overzichten is 'ingebakken'. Het is van belang dat dit beseft wordt. Daarom wordt er - waar mogelijk - aandacht besteed aan relevante niet-westerse kunstvormen.

Subdomein A2: Beschouwen

Onder beelden verstaan we in het kader van het CE werk (2- en 3-dimensionaal) van beeldende kunstenaars, (ambachtelijke en industriële) vormgevers en architecten. Beschouwen betreft formele en inhoudelijke aspecten van beelden. In deze eindterm gaat het om beschouwen met een bepaalde kwaliteit, namelijk het vermogen tot *kritisch* beoordelen. 'Kritisch' houdt in dat de kandidaat in staat is om op basis van onderzoek **binnen** subdomein A1 (beschrijven, onderzoeken en interpreteren) tot een beargumenteerd oordeel te komen.

De kandidaat heeft de vaardigheid om *verslag* te doen van deze beargumenteerde beoordeling. Hij kan zijn beschouwing verwoorden en/of verbeelden.

Overige aandachtspunten

- *Stofbeperking*
Het centraal examen heeft betrekking op de periode van het romaans tot heden, met nadruk op de periode vanaf 1800. Beeldende kunst, architectuur en **(ambachtelijke en industriële)** vormgeving vanaf het neo-classicisme in de 19de eeuw tot heden komen derhalve in het examen aan de orde. Jaarlijks zal in de Septembermededeling bekend worden gemaakt op welke oudere periode het examen in dat jaar tevens betrekking heeft.
- De drie beeldende vakken hebben hetzelfde centraal examen. Er zijn geen specifieke delen voor tekenen, handvaardigheid en textiele vormgeving.
- *Aard van de examenopgaven*
Het kunstbeschouwelijke karakter van de huidige havo-examens wordt gehandhaafd. De leerlingen moeten vooral kijkstrategieën beheersen om de vragen te kunnen beantwoorden. De kennis die verondersteld wordt van kunsthistorische en andere begrippen (zie de begrippenlijst) is ondersteunend, d.w.z. het gaat om begrippen die van belang zijn bij het kijken en verwoorden.

3.2 Indien nodig een specificatie

In hoofdstuk 2 staat dat **het CvE** *indien nodig* een specificatie bekend maakt van de examenstof van het centraal examen. Voor het havo wordt in juni op www.examenblad.nl bekendgemaakt welke gebieden voorafgaande aan 1800 in het examen zullen voorkomen en welk thema in dat specifieke examenjaar centraal staat. Het betreft hier een typering van het uitgangsmateriaal voor het examen die aangeeft aan welke periode voor 1800 in het examen aandacht wordt besteed en welk thema de examenmakers als rode draad hebben gekozen bij het construeren van het examen.

3.2.1 Centraal examen

Het centraal examen is thematisch van opzet. Het begrip 'thema' is in het havo-examen op te vatten als een invalshoek van waaruit de vragen voor het examen worden gemaakt over beeldende kunst, vormgeving en architectuur uit verschillende stijlperiodes. Hierdoor ontstaat binnen het examen een zekere samenhang.

Eisen aan het centraal examen:

- Leerling-gericht
  - de inhoud van het examen is herkenbaar en uitdagend voor leerlingen, dat wil zeggen sluit aan bij de 'leefwereld' en het abstractievermogen van de havo-leerling.
- aard
  - het examen vertrekt *vanuit het beeld*.
- breedte
  - het examen heeft betrekking op meerdere beeldende disciplines zoals schilderkunst, beeldhouwkunst, textiele vormgeving, architectuur, audiovisuele vormgeving en nieuwe media. Daarbij gaat het om autonome kunst en/of toegepaste vormgeving.
- diepgang
  - het examen heeft betrekking op de periode van het romaans tot heden, met nadruk op de periode vanaf 1800. Meer dan één kunsthistorische stijlperiode komt aan bod.

3.2.2 Stofbeperking

De stofbeperking en het thema voor het centraal examen **2012** worden bekendgemaakt via een nieuwsberichtje op www.examenblad.nl in juni en in de Septembermededeling op www.examenblad.nl van het jaar voorafgaande aan het examen.

Wezenlijk aan deze stofbeperking en het thema voor het centraal examen havo is, dat deze geen extra exameneisen kent en alleen bedoeld is om leerlingen gericht te kunnen voorbereiden op het centraal examen.

3.3 Toelichting op opbouw en bevraging

In deze paragraaf wordt ingegaan op de opbouw van het centraal examen en de manier waarop de eindtermen worden bevraged.

3.3.1 Opbouw

Het examen bestaat uit meerdere opgavenblokken.

Een opgavenblok begint vaak met een inleiding, waarin kunstenaar, titel en jaar van ontstaan van het eerste kunstwerk wordt gegeven. Daarna volgen beschouwende vragen die relevant zijn voor de onderliggende probleemstelling van het blok. De probleemstelling hangt samen met het thema van het examenjaar.

Gaandeweg wordt steeds meer relevante informatie gegeven en wordt toegewerkt naar inzichten.

Indien relevant komen vragen naar materiaal, techniek, functie aan bod.

Waar mogelijk worden kunsthistorische vragen gesteld.

Vaak sluit een blok af met een concluderende vraag, een standpuntsvraag en/of wordt het besproken werk in een culturele, maatschappelijke of persoonlijke context geplaatst.

3.3.2 Bevraging met voorbeelden

Wat stelt het voor?

Als het van belang is om een **voorstelling** te herkennen gebeurt dat vaak in de eerste vraag, zodat de kandidaat meteen het hele beeld grondig moet bekijken.

Bijvoorbeeld:

over Lorenzetti's schildering in Siena (CE 2008):

*De kunstenaar verbeeldt een bloeiende, welvarende stad. Het lijkt de mensen goed te gaan.
Geef aan de hand van vier aspecten van de voorstelling aan waaruit je dat kunt afleiden.*

of

over een straatsscène gezien vanaf een balkon (CE 2008):

*Boccioni laat de beschouwer deel uitmaken van de voorstelling.
Noem twee manieren waarop hij dat doet in het schilderij op afbeelding x.*

Als het kunstwerk gekozen is vanwege de **bijzondere voorstelling** zal dat uit de vragen naar voren komen. Bijvoorbeeld bij Las Meninas:

*Op de achtergrond zie je een wand met schilderijen. Eén daarvan valt op. Volgens veel interpretaties is dat echter geen schilderij maar een spiegel.
Geef twee argumenten voor deze veronderstelling.*

Hoe is de voorstelling vorm gegeven?

Als de **beginvraag over vormgeving** gaat is het eveneens wenselijk dat de kandidaat eerst het geheel overziet.

Bijvoorbeeld:

bij Las Meninas:

*Het blonde meisje is prinses Margarita. Zij is de hoofdpersoon in de scène.
Noem drie manieren waarop Velasquez de aandacht op haar vestigt.*

of

over foto's van Hans Eijkelboom (CE 2008):

*De mensen merken meestal niet dat ze gefotografeerd worden.
Noem twee aspecten waaruit je dat kunt afleiden.*

Bij **vormgeving** kunnen alle beeldende aspecten aan de orde komen. Dit zijn te onderscheiden basiseigenschappen met een beeldende functie: bijvoorbeeld kleur, licht, ruimte, vlak, vorm, textuur, compositie, ritme.

Kleur en **licht** gecombineerd met een beetje kunstgeschiedenis (CE 2007):

*Monet laat zien dat licht en kleur met elkaar samenhangen. De manier waarop hij dat doet was destijds nieuw.
Leg aan de hand van twee voorbeelden uit hoe Monet in dit opzicht vernieuwend was.*

of

over **licht** in het vijfluik van Viola (CE 2007):

Elk scherm toont een ander deel van de dag. Dat is te zien aan het licht. Op scherm a is het ochtend.

Geef aan welk dagdeel op de schermen b tot en met e is afgebeeld en hoe je dat aan het licht kunt zien.

Vragen naar manieren waarop **ruimte** of **dieptewerking** ontstaat, wordt gesuggereerd of benadrukt, komen veel voor.

Bijvoorbeeld:

bij Las Meninas gecombineerd met **licht**:

De ruimtelijkheid in het schilderij wordt vooral bepaald door het licht.

Leg aan de hand van twee voorbeelden uit hoe Velasquez met licht diepte schept.

Een bijzondere vorm van dieptewerking is **illusionisme**, dat vaak samenhangt met de **voorstelling**:

Over straatkunst in Londen (CE 2008):

De ratten zijn met behulp van sjablonen aangebracht, maar Banksy verbindt ze toch met hun omgeving door een soort illusionisme toe te passen.

Geef aan de hand van één van bovenstaande figuren aan hoe hij dat doet.

Vragen over **compositie** komen veel voor in het examen:

Over een neon van Bruce Naumann (CE 2009):

Naumann heeft de losse woorden gerangschikt tot één compositie.

Leg uit hoe hij dat heeft gedaan.

gecombineerd met **inhoud**:

De compositie van het werk kan in verband gebracht worden met de betekenis van de woorden.

Leg dit uit aan de hand van de begrippen rust en dynamiek.

Materiaal, techniek en hanteringswijze

Met betrekking tot de **schilderkunst** worden de belangrijkste technieken (als fresco, olieverf en aquarel) bekend verondersteld. Ook teken- en grafische technieken vallen onder tweedimensionale kunst.

Met betrekking tot **beeldhouwkunst** wordt het fundamentele verschil tussen beeldhouwen (materiaal wegnemen), modelleren (boetseren) en construeren bekend verondersteld en moeten kandidaten globaal weten hoe sculpturen tot stand komen (zoals het gieten van brons).

Bijvoorbeeld:

over de schilderijen in Siena (CE 2008):

Lorenzetti was een meester in de techniek van het frescoschilderen. Grote fresco's als op figuur x stellen hoge eisen aan het vakmanschap van de schilder.

Bespreek twee moeilijkheden bij de uitvoering van dergelijke fresco's.

Er kan ook naar effecten worden gevraagd, zoals bij een **décollage** van Rotella (CE 2008):

De oorspronkelijke affiches krijgen door het scheuren een ander karakter. Er ontstaat een schilderachtig effect.

Leg aan de hand van drie aspecten uit hoe dit komt.

of

over het beeld van Theresia uit 1650 (CE 2007) naar het effect **stofuitdrukking** en een aspect van dieptewerking, namelijk **plasticiteit**:

Bernini was een virtuoos beeldhouwer. Hij bewerkte het marmer zodanig dat zijn beelden lijken te leven. Ze zijn zeer plastisch en hebben een levensechte stofuitdrukking.

Geef aan hoe die levensechte plasticiteit en hoe die levensechte stofuitdrukking zijn bereikt.

Betrek Bernini's techniek in je antwoorden.

Vaak wordt bij materiaaltoepassing gevraagd naar veranderingen of **vernieuwingen**.

Bijvoorbeeld (CE 2008):

Rodin gold aan het eind van de negentiende eeuw als de grote vernieuwer van de beeldhouwkunst. Het was toen bijvoorbeeld ongebruikelijk om een figuur geen hoofd of armen te geven. Ook Rodins hanteringswijze was nieuw.

Leg aan de hand van afbeelding x uit in welk opzicht die hanteringswijze vernieuwend was.

Inhoud

Voorstelling, vormgeving en **expressie** (in de zin van werking of zeggingskracht als gevolg van voorstelling en/of vormgeving) leiden naar de inhoud van een werk. De kunsthistorische en/of de culturele en/of maatschappelijke context kan hierbij van belang zijn.

Bijvoorbeeld:

over Bernini's beeld van Theresia uit 1650 (CE 2007):

Hoog bovenin de nis bevindt zich een raam waardoor daglicht binnenvalt. Dit licht vormt een onderdeel van het beeld en versterkt de inhoud: een hemels visioen.

Leg uit hoe dit licht het effect van een hemels visioen versterkt.

of (CE 2008):

De beelden van Giacometti drukken kwetsbaarheid uit.

Leg aan de hand van twee aspecten uit waardoor dat komt.

of (CE 2008):

Eijkelboom wil geen 'mooie' foto's maken. Hij heeft een ander doel met zijn kunst: hij maakt ons iets duidelijk over de hedendaagse wereld of maatschappij.

Leg aan de hand van de voorstelling uit wat de kunstenaar ons met dit werk duidelijk maakt.

of (CE 2008):

Dat Kirchner vooral zijn 'innerlijke beleving' van de stad belangrijk vond, is bijvoorbeeld te zien aan zijn kleurgebruik. De felle kleurcontrasten werken expressief en maken het schilderij heftig.

Bespreek nog drie andere aspecten van de vormgeving waaruit je kunt afleiden dat hij een 'innerlijke beleving' wilde weergeven. Geef ook aan welk effect door elk aspect ontstaat.

of over het neon hart van Tracey Emin (CE 2009):

Net als Hopeless gaat dit werk over de pijn die liefde kan veroorzaken. Maar Emin verbeeldt die pijn heel anders dan Lichtenstein.

Bespreek dit verschil aan de hand van de manier waarop in beide werken de pijn is verbeeld.

Kunstgeschiedenis

Bij kunsthistorische vragen wordt vaak de stijl of de stroming gegeven en moet de kandidaat aangeven welke kenmerken daarvan in het kunstwerk te zien zijn.

Bijvoorbeeld:

over een installatie met spiegels (CE 2007):

Dit werk van Smithson is een voorbeeld van Land Art.

Noem drie kenmerken van deze stroming die van toepassing zijn op het werk op afbeelding x.

Maar kunsthistorische kennis en/of begrip wordt ook via specifieke aspecten getoetst.

Bijvoorbeeld:

over de schildering in Siena (CE 2008) en **vormgeving**:

Het fresco dateert uit de late gotiek. De renaissance is nog niet begonnen. Dat kun je zien aan de manier waarop Lorenzetti hier ruimte weergeeft.

Leg dit uit aan de hand van twee aspecten.

over de schildering in Siena (CE 2008) en **voorstelling**:

De voorstelling van het fresco doet al wel denken aan de renaissance.

Leg uit in welk opzicht de voorstelling al vooruitloopt op de renaissance.

over een schilderij van Friedrich (CE 2007) en **inhoud**:

Friedrich is de bekendste Duitse landschapschilder van de romantiek. De natuur is een belangrijk thema binnen deze stroming. Er konden allerlei typisch romantische denkbeelden mee verbonden worden, bijvoorbeeld de gedachte dat de natuur een goddelijk mysterie is, waar de mens klein en nietig tegenover staat.

Noem twee andere romantische denkbeelden die je uit dit schilderij kunt afleiden.

over een werk van Weiner (CE 2009) en **materiaal en techniek**:

Dit werk van Weiner, dat hier op een museumwand te zien is, kun je op allerlei verschillende plaatsen in steeds andere materialen of uitvoeringen tegenkomen.

Leg uit waarom dit kenmerkend is voor conceptuele kunst.

Functie

Kunstwerken hebben soms specifieke functies waarnaar gevraagd kan worden.

Bijvoorbeeld over het gedicht op de gevel van een drukkerij (CE 2009):

De drukkerij staat op een industrieterrein aan een drukke weg. Het gevelontwerp kan worden opgevat als een effectief reclamemiddel voor het bedrijf.

Leg dit uit aan de hand van twee argumenten.

Kunstkritiek

Veel 'standpuntsvragen' hebben betrekking op inzichtelijke beschouwing, waarbij de kandidaat 'professionele' kunstkritiek moet kunnen geven.

Bijvoorbeeld over de presentatie van een beeld van Rodin (CE 2008):

Je zou kunnen zeggen dat het beeld beter tot zijn recht komt op een sokkel.

Maar je kunt ook van mening zijn dat het beter op de grond had kunnen blijven staan.

Geef een argument voor elk van beide mogelijkheden.

of over wie de kunstenaar is bij het internetproject van Miranda July (CE 2009):

Het project kan als kunstwerk van July beschouwd worden. Maar je zou ook kunnen zeggen dat de individuele inzenders de kunstenaars zijn.

Geef een argument dat deze laatste bewering ondersteunt.

Geef daarna een tegenargument.

4. Het centraal examen

4.1 Zittingen centraal examen

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

4.2 Vakspecifieke regels correctievoorschrift

Er zijn geen vakspecifieke regels van het correctievoorschrift.

4.3 Hulpmiddelen

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

Bijlage 1. Examenprogramma tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving havo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaktheorie

Domein B Praktijk

Domein C Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

De CEVO maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Beschrijven, onderzoeken en interpreteren

1. De kandidaat kan het beeldend werk van kunstenaars en vormgevers beschrijven, onderzoeken en interpreteren, met gebruikmaking van kennis van en inzicht in de geschiedenis van de beeldende kunst:
  - van de 19e, 20e en 21e eeuw;
  - vanaf het romaans, voor zover relevant voor de kunst van de 19e, 20e en 21e eeuw.

Subdomein A2: Beschouwen

2. De kandidaat kan twee- en driedimensionale beelden en vormen beschouwen en kan deze beschouwing verwoorden en/of verbeelden.

Domein B: Praktijk

3. De kandidaat kan gestructureerde probleemstellingen met betrekking tot zowel autonome als toegepaste beeldende kunst en vormgeving onderzoeken en de daaruit ontwikkelde ideeën in een beeldende verwerking uitvoeren, daarbij beeldende middelen aanwenden in een doelgericht werkproces, en het werk zo presenteren dat de beschouwer inzicht krijgt in het werkproces.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep

Bijlage 2. Begrippenlijst

term													
	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
aanzicht	■	■	■	■	■					■			
absis		■	■		■								
abstract	■	■	■	■		■		■	■		■		
abstraheren	■	■	■	■				■	■		■		
affiche	■	■	■							■			
afgietsel			■	■									■
afsnijding	■	■	■			■	■		■		■		
allegorie			■									■	
allegorisch			■									■	
altaar		■	■		■							■	
ambachtelijk		■	■										■
amphitheater			■		■								
analoog		■	■			■	■	■					■
animatie	■	■	■			■							■
annunciatie			■									■	
apocalyps			■									■	
aquaduct			■		■								
aquarel		■	■										■
arcade		■	■		■								
arceren	■	■	■										■
arcering	■	■	■										■
architectuur	■	■	■		■								
architraaf			■		■								
assemblage		■	■	■	■							■	■
assembleren		■	■										■
asymmetrie	■	■	■							■			
atmosferisch perspectief		■	■							■			
atrium			■		■								
attribuut		■	■									■	
aureool		■	■									■	
basement		■	■		■								
basiliek		■	■		■							■	

term													
	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
bedrukken													
beeldhouwen													
beeldhouwkunst													
beeldhouwwerk													
beeldmerk													
beeldvlak													
beton													
betonskeletbouw													
boetseren													
bouwen													
bovenaanzicht													
brons													
buste													
camerastandpunt													
cartoon													
cd-rom													
centraal perspectief													
centraalbouw													
centraalcompositie													
clair-obscur													
close-up													
collage													
commercial													
complementair kleurcontrast													
complementaire kleuren													
compositie													
compositievormen													
computeranimatie													
computergame													
computerkunst													
constructie													
constructief													

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
construeren	■	■	■										■
contour	■	■	■								■		
contrapost			■	■							■	■	
corintische orde			■		■								
coulissewerking		■	■						■		■		
cripte			■		■							■	
decor	■	■	■			■	■			■			
decoratie	■	■	■		■					■			
dekkend	■	■	■										■
design		■	■							■			
diagonaal	■	■	■								■		
diagonaalcompositie		■	■								■		
diepdruk		■	■										■
diepte	■	■	■								■		
digitaal	■	■	■			■	■	■					■
digitale beeldbewerking		■	■			■	■	■					■
digitaliseren		■	■										■
documentaire		■	■			■	■						
dorische orde			■		■								
driedimensionaal	■	■	■								■		
driehoekscompositie		■	■								■		
dvd		■	■			■	■	■					■
dwarsbeuk		■	■		■								
dwarsdoorsnede	■	■	■		■					■			
dwarsschip		■	■		■								
dynamisch	■	■	■								■		
editen		■	■			■							■
egaal	■	■	■								■		
eigen schaduw		■	■								■		
ensceneren		■	■			■	■						■
environment		■	■	■								■	
esthetisch		■	■								■	■	

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
ets													
exterieur													
facade													
factuur													
figuratief													
figuurstuk													
film													
filmen													
filmstill													
foto													
fotograferen													
fotografie													
fotomontage													
fotonegatief													
fotoserie													
fragment													
fresco													
fries													
fronton													
galerij													
gebrandschilderd glas													
gedeformeerd													
gedetailleerd													
gefragmenteerd													
geluid													
geometrisch													
gesloten vorm													
gestileerd													
gestroomlijnd													
gevel													
gietijzer													
gieten													

term													
	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
gietmal													
glas													
glas in lood													
glasgevel													
glazuur													
glimlicht													
gouache													
grafiek													
grafische technieken													
grafitti													
gravure													
groot voor- klein achter													
happening													
harmonie													
herhaling													
hoogdruk													
horizon													
horizontaal													
hout													
houtschool													
houtsnede													
idealiseren													
ikoon													
illusionistisch													
illustratie													
industriële vormgeving													
installatie													
instrumentaal													
interieur													
inzoomen													
ionische orde													
kader													

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
kalligrafie													
kapel													
kapiteel													
karikatuur													
kathedraal													
keramiek													
kikvorsperspectief													
kinetische kunst													
kitsch													
klei													
kleur													
kleur als kleurcontrast													
kleurencirkel													
kleurcontrasten													
kleurfamilie													
kleurgebruik													
kleurhelderheid													
kleurmenging													
kleurperspectief													
koepel													
koor													
kooromgang													
kostuum													
krijtsoorten													
kroonlijst													
kruisgewelf													
kruisribgewelf													
kunstlicht													
kunststof													
kwantiteits kleurcontrast													
kwantiteits kleurcontrast													
landschap													

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
lay-out													
lengtedoorsnede													
licht													
lichtbeuk													
lichteffecten													
lichtrichting													
lichtval													
lijn													
lijndikte													
lijnperspectief													
lijnrichting													
lijnsoort													
lijnwerking													
lijst													
lineair													
linoleumsnede													
litho													
logo													
loop													
luchtboog													
maatverhouding													
machinaal													
manifest													
maquette													
marmar													
massaproductie													
massief													
meelicht													
metalen													
middenschip													
miniatur													
mixed media													

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
mobile		■	■	■				■				■	
mode(-accessoires)	■	■	■							■			
modelleren			■										■
monochroom		■	■								■		
monteren		■	■										■
monument	■	■	■	■	■								
monumentale kunst		■	■	■							■		
moralistisch			■									■	
moskee	■	■	■		■								
mozaïek	■	■	■		■							■	■
multimedia		■	■					■					
mythologisch		■	■									■	
naar de fantasie	■	■	■								■		
naar de waarneming	■	■	■								■		
narratief			■									■	
nartex			■		■								
naturalistisch	■	■	■								■		
natuurlijk licht	■	■	■								■		■
non figuratief	■	■	■								■		
objet trouvé		■	■	■				■				■	
ontwerp	■	■	■		■					■			
open vorm	■	■	■								■		
optische kleurmenging			■									■	
organisch	■	■	■								■		
ornament		■	■		■					■			
over-all compositie		■	■						■		■		
overlapping	■	■	■								■		
paneel		■	■						■				■
papier	■	■	■										■
pastel		■	■										■
pasteus		■	■						■		■		■
pastorale			■						■			■	

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
pendentief			■		■								
performance		■	■									■	
personificatie			■									■	
photoshopen		■	■				■	■					■
pictogram		■	■							■			
picturaal		■	■						■		■		
pigment		■	■										■
pijler		■	■		■								
pilaar		■	■		■								
pilaster		■	■		■								
pinakel		■	■		■								
pixel		■	■			■	■	■					■
plaatsing	■	■	■								■		
plasticiteit		■	■								■		
plastisch		■	■								■		
plat	■	■	■								■		
plattgrond	■	■	■		■								
polychroom		■	■	■					■				■
portaal		■	■		■								
portret	■	■	■	■		■	■		■				
pre-fab		■	■		■								■
prent	■	■	■									■	■
primaire licht kleuren		■	■								■		
primaire verf kleuren	■	■	■								■		
printen	■	■	■										■
projectie	■	■	■			■		■					■
proportie		■	■								■		
raster		■	■								■		
ready-made	■	■	■	■								■	
real time			■			■							
realistisch	■	■	■								■		
reflectie		■	■								■		

term													
	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
reflecterend													
reliëf													
reportage													
restvorm													
rib													
richting													
ritme													
rondboog													
roosvenster													
rubbing													
ruimte													
ruimte suggestie													
ruimte-omvattend													
ruimtewerking													
rustica													
scène	1												
schema													
schematisch													
scherpte-diepte													
schets													
schetsen													
schetsmatig													
schilderachtig													
schilderij													
schildertechnieken													
sculptuur													
secundaire kleuren													
shot		1											
silhouet													
sjabloneren													
sjabloon	1												
skeletbouw													

term													
	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
slagschaduw													
sokkel													
spiegelend													
spitsboog													
staalskeletbouw													
standpunt													
stapeling													
statisch													
stedenbouw													
steen													
steunbeer													
stileren													
stilleven													
stofuitdrukking													
straalkapel													
strijklicht													
structuur													
symbool													
symmetrie													
tableau vivant													
tapijt													
tegenlicht	1												
tekenachtig													
tekening													
tekenmaterialen													
tekentechnieken													
textiel													
textiele technieken													
textuur													
theatraal													
thema													
toetsmatig													

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
tongewelf													
transept													
transparant													
travee													
trionfboog		1											
trompe l'oeuil													
tuinarchitectuur													
tv film													
tweedimensionaal													
tympaan													
typografie													
uitsnede													
uitzoomen													
verdwijnpunt													
vereenvoudigd													
verfoorten													
verkorting													
verhalend		1											
vertikaal													
vervaging													
vervreemdend													
verwijzend													
verzadigde kleuren													
videoclip													
videoinstallatie													
videokunst													
videotape													
viering													
vlak													
vlakdruk													
vlakverdeling													
vliesgevel													

term	vmbo	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
vocaal													
vogelvluchtperspectief													
volume													
vooraanzicht													
vorm													
vormcontrast													
vormsoort													
vrijstaand													
wandtapijt													
warm koud kleurcontrast													
webdesign													
westwerk													
woningbouw													
zeefdruk													
zijaanzicht													
zijbeuk													
zijlicht													
zipschip													
zuil													
zuivere kleuren													